

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, заступника директора навчально-наукового інституту інноватики, природокористування та інфраструктури
Західноукраїнського національного університету **Борисяк Олени Володимирівни** на дисертацію Івашківа Ярослава Корнелійовича на тему: «Управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Формування інноваційних підприємницьких екосистем, дозволяючи українському бізнесу підвищувати інноваційність, вимагає посилення інноваційної активності підприємств. Інноваційність, стаючи фундаментальним чинником розвитку бізнесу в умовах кризи, вимагає її врахування в управлінських процесах та забезпечує підвищення їхньої ефективності. Управління розвитком бізнесу на засадах посилення інноваційної активності підприємств набуває пріоритетного значення, формуючи інноваційні підходи у вирішенні актуальних проблем ведення сталого підприємництва.

У розрізі розгляду даного питання, наукову і практичну цінність має дисертація Івашківа Ярослава Корнелійовича на тему: «Управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства», яка присвячена поглибленню теоретико-методичних засад та вироблення практичних рекомендацій щодо управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства. Підвищення інноваційності на мікрорівні розглядається як імператив для покращення впровадження цифрових технологій, інвестиційної привабливості, входження в нові ринкові сегменти, забезпечення високої прибутковості діяльності.

Робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт. Західноукраїнського національного університету в межах прикладних

досліджень на тему: «Управління конкурентоспроможністю в підприємстві» (державний реєстраційний номер 0123U103460), де досліджено проблематику міжсуб'єктної співпраці в сфері інноваційної діяльності; «Підвищення конкурентоспроможності підприємництва: цифровізація та інноваційні зміни» (державний реєстраційний номер 0123U104123), в межах якого запропоновано напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі посилення інноваційності підприємств; «Інноваційне підприємництво та забезпечення гармонійного розвитку економіки України» (державний реєстраційний номер 0122U000925), в межах якої запропоновано методичний базис управління розвитком бізнесу на засадах інноваційності та доповнено методичні підходи в оцінюванні ефективності управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємства.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування інноваційності як ключового чинника розвитку бізнесу в умовах кризи, вимагаючи її врахування в управлінських процесах та забезпечує підвищення їхньої ефективності, а також запропоновано практичні рішення для управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства. В основу дослідження закладено концептуальні положення про інноваційний розвиток підприємств, стале підприємництво, посилення цифровізації, екологізації, інклюзивності та безпеки бізнесу.

Об'єктом дослідження є процеси управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується обраним системним підходом, загальнонауковими і спеціальними методами дослідження, зокрема: теоретичного

узагальнення – для обґрунтування теоретичних положень та методичного базису управління розвитком бізнесу на засадах інноваційності; аналізу та синтезу – для узагальнення методичних підходів в оцінюванні ефективності управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємства; статистичного аналізу – для моніторингу інноваційності українських підприємств та оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу на засадах інноваційності; факторного аналізу – для вибору параметрів і побудови моделей впливу інноваційної активності підприємства на ефективність управління розвитком бізнесу; кореляційно-регресійного аналізу – для вибору параметрів і побудови моделей взаємозалежностей в межах виявлення інноваційних резервів підвищення ефективності управління розвитком бізнесу на основі багатфакторного регресійного аналізу; графічний – для наочного представлення матеріалів роботи; абстрактно-логічний – для поглибленого аналізу основних термінів, що характеризують теорії управління розвитком бізнесу та інновацій, перевірки гіпотез дослідження, теоретичного узагальнення і формулювання висновків.

Структура роботи є логічно вибудованою та узгодженою з метою і завданнями дослідження, що забезпечує послідовність викладу матеріалу та внутрішню цілісність дослідження. Основними складові роботи є такі: розкриття теоретичних засад управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства; дослідження ефективності управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності молокопереробних товариств; формування практичних рекомендацій для удосконалення управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємств.

Проведено аналіз сутності та методичного базису управління розвитком бізнесу на засадах інноваційності (с. 27-48). Зокрема, уточнено поняття «управління розвитком бізнесу» як систематизованих просторово-часових процесів, спрямованих на нарощення масштабності виробництва та реалізації інноваційної продукції, що забезпечує генерування доданої вартості,

збільшення прибутку/прибуткості та підвищення інноваційного рівня підприємства. Поняття «розвиток бізнесу» трактується як перманентні інноваційні зміни з метою формування позитивних економічних, екологічних та соціальних ефектів підприємницької діяльності, тоді як «інноваційний імператив розвитку підприємств» – як домінуюча концепція в умовах трансформацій підприємницьких екосистем, що пояснює інноваційність та систематизує чинники забезпечення економічного зростання на мікрорівні. Представлено обґрунтування положення щодо посилення інноваційної активності підприємства як ефективного інструменту підвищення інноваційності, який повинен мати пріоритетне значення в умовах суспільних трансформацій і загострення кризових явищ.

У роботі удосконалено концептуальну модель управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємств, яка охоплює цільову та функціональну складові, методичний базис. Така модель побудована на принципах та критеріях сталого підприємництва із врахуванням системи ощадливого виробництва, базована на розроблених критеріях, індикаторах та показниках ефективності, а також охоплює перспективні напрями розбудови інноваційних підприємницьких екосистем на основі розвитку екосистеми стартапів та механізму міжсуб'єктної взаємодії в системі «бізнес-інноваційний парк».

Доведено, що формування архітекτονіки механізму управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства (с. 50-63) доцільно здійснювати на основі принципу дуалістичності інноваційних процесів, який забезпечить можливості врахування аспектів генерування доданої вартості та деструктивних ефектів перерозподілу ресурсів, руйнування застарілих структур і зниження організаційних ризиків, що дозволить пожвавити структурне оновлення, впровадження інноваційних бізнес-моделей та підвищити ефективність управлінських рішень в розвитку бізнесу. Розглянуто методичні підходи в оцінюванні ефективності управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємства (с. 64-79).

Інструментарій оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу в контексті характеристики інноваційності охоплює систематизовані в межах фінансово-економічного, кадрового, технічного та інноваційного модулів критерії, індикатори та показники, методи їхнього розрахунку, що доповнює методичні підходи оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства.

Проведено моніторинг інноваційної активності українських підприємств (промислових та харчової промисловості) за показниками кількості та частки інноваційно активних підприємств, обсягу реалізованої інноваційної продукції, частки реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої, інноваційно активних підприємств (с. 84-98), що дало змогу побудувати прогностичні моделі для визначення змін у 2026 р. та дозволило стверджувати про відновлення позитивних трендів. Оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу на засадах інноваційності досліджених молокопереробних товариств ПрАТ «Тернопільський молокозавод», ТОВ «МК «Галичина», ТОВ «Люстдорф», ТОВ «Радивилівмолоко» дозволило підтвердити необхідність посилення їхньої інноваційної активності (с. 99-107). Це включало також проведення факторного аналізу впливу інноваційної активності підприємства на ефективність управління розвитком бізнесу (с. 109-122).

У роботі запропоновано здійснювати розбудову інноваційних підприємницьких екосистем на основі співпраці з інноваційними парковими структурами (с. 128-142). Для цього представлено типову організаційну структуру управління підприємством в контексті посилення інноваційної активності, яка базується на підході, який дозволяє враховувати інноваційний імператив, ґрунтується на концепції проєктного менеджменту як основи управління інноваційністю в розвитку бізнесу та передбачає її реформування через внесення змін на другому рівні управління (зокрема, через внесення посади заступника директора з інноваційного розвитку із функціональним доповненням повноважень першого заступника), що направлено на посилення акцентів на інноваційність. Розроблений механізм міжсуб'єктної взаємодії має

функціонувати в системі «бізнес-інноваційний парк». Здійснення цифровізації на усіх рівнях функціонування підприємства запропоновано реалізувати через створення «Центру цифровізації», який здійснює управлінсько-організаційні процеси впровадження та використання цифрових технологій, що дозволить удосконалити управління розвитком бізнесу та підвищити ефективність прийняття управлінських рішень.

У дисертаційній аргументовано перспективність напрямів покращення управління розвитком бізнесу на основі впровадження інновацій системи ощадливого виробництва (с. 143-155) через поєднання підходів ергономіки, методики 5S та побудову ланцюга цінностей згідно з вимогами НАССР, що дозволить розширити можливості для запровадження сталих інновацій (зокрема, соціальних) та поживати інноваційну активність підприємства. Представлено моделювання інноваційних резервів підвищення ефективності управління розвитком бізнесу на основі багатофакторного регресійного аналізу (с. 156-171). Результати моделювання інноваційних резервів підвищення ефективності управління вартістю бізнесу на основі застосування багатофакторного регресійного аналізу через визначення доданої вартості як результативної змінної та встановлення факторних змінних в межах фінансово-економічної, технічної, кадрової та інноваційної складових дозволили підтвердити та оцінити вплив інноваційної активності підприємства.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні та розробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства. Наукові результати, які відображають новизну виконаного дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

- концептуальну модель управління розвитком бізнесу в контексті посилення інноваційної активності підприємства, дія якої направлена на підвищення інноваційності та ефективності діяльності підприємства за рахунок

генерування доданої вартості; охоплює принципи та критерії сталого підприємництва; вимоги системи ощадливого виробництва; напрями розбудови інноваційних підприємницьких екосистем на основі розвитку екосистеми стартапів та механізму міжсуб'єктної взаємодії в системі «бізнес-інноваційний парк»; побудовану прогностну лагову модель інноваційних резервів підвищення ефективності управління розвитком бізнесу.

- інструментарій оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу в контексті характеристики інноваційності, який, на відміну від існуючих, охоплює систематизовані в межах фінансово-економічного, кадрового, технічного та інноваційного модулів критерії, індикатори та показники, методи їхнього розрахунку, що доповнює методичні підходи оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства;

- засади формування архітекτονіки механізму управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства, який, на відміну від існуючих, побудований на принципі дуалістичності інноваційних процесів через генерування доданої вартості та врахування деструктивних ефектів перерозподілу ресурсів, руйнування застарілих структур і зниження організаційних ризиків, що дало змогу, підвищити ефективність управлінських рішень;

- підхід до моделювання інноваційних резервів підвищення ефективності управління розвитком бізнесу, який, на відміну від традиційних, базується на основі побудови прогностних моделей інноваційної активності підприємства, що дало змогу обґрунтувати напрями удосконалення управління розвитком бізнесу на основі визначення факторної залежності і виявлення значущих показників, які в найбільшій мірі впливають на динаміку доданої вартості;

набули подальшого розвитку:

- понятійний апарат через уточнення дефініцій: «розвиток бізнесу» як перманентних інноваційних змін з метою формування позитивних економічних, екологічних та соціальних ефектів підприємницької діяльності; «управління

розвитком бізнесу» як систематизованих просторово-часових процесів, спрямованих на нарощення масштабності виробництва та реалізації інноваційної продукції, що забезпечує генерування високої доданої вартості, збільшення прибутку/прибутковості та підвищення інноваційного рівня підприємства; «інноваційного імперативу розвитку підприємств» як домінуючої концепції в умовах трансформацій підприємницьких екосистем, що пояснює інноваційність та систематизує чинники забезпечення економічного зростання на мікрорівні. Це дозволило розширити термінологічне поле в теорії управління в контексті посилення інноваційного імперативу в управлінні розвитком бізнесу за сутністю, змістом і результатом;

- науково-методичні положення щодо розширення меж аналітичного застосування класифікаційного методу, які, на відміну від існуючих, враховують градацію рівня інноваційної активності підприємства та забезпечують імплементацію вимог стандартів ЄС, що дало змогу розробити шкалу для встановлення рівня інноваційності підприємства та удосконалити методику оцінювання ефективності управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства;

- обґрунтування векторів розбудови інноваційних підприємницьких екосистем на основі співпраці з інноваційними парковими структурами, які, на відміну від існуючих, базуються на модернізації організаційних структур управління підприємством, механізмі міжсуб'єктної взаємодії з інноваційними, науковими та індустріальними парками, що дало змогу функціонально покращити управління розвитком бізнесу на засадах інноваційної активності підприємства;

- доповнення напрямів покращення управління розвитком бізнесу на основі впровадження інновацій системи ощадливого виробництва, які на відміну від традиційних, охоплюють поєднання підходів ергономіки, методики 5S та побудову ланцюга цінностей згідно з вимогами НАССР, що дало змогу розширити можливості для запровадження сталих інновацій та пожвавити інноваційну активність підприємства.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

У роботі представлено теоретичне узагальнення підходів до управління розвитком бізнесу крізь призму інноваційності та запропоновано практичні рішення розбудови інноваційних підприємницьких екосистем на основі співпраці з інноваційними парковими структурами, формування напрямів покращення управління розвитком бізнесу на основі впровадження інновацій системи ощадливого виробництва, а також моделювання інноваційних резервів підвищення ефективності управління розвитком бізнесу на основі багатофакторного регресійного аналізу. Розроблені в дисертаційній роботі пропозиції щодо управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства використано для підвищення ефективності функціонування досліджених товариств впроваджено у діяльність ПрАТ «Тернопільський молокозавод», ТОВ «Радивилівмолоко», ТОВ «Інгредієнтс», Тернопільської міської ради, КНП «Місто інновацій», в навчальному процесі Західноукраїнського національного університету.

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях

Основні положення і результати дисертаційної роботи опубліковано у 13 наукових працях (4 у співавторстві), з них: 6 наукових публікацій, які відображають основні наукові результати, в тому числі 1 стаття у наукових періодичних виданнях, які індексуються у базах даних «Scopus» (у виданні з квантилем Q4), 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави; 7 наукових публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, які викладено в дисертаційній роботі отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, що є результатом самостійного дослідження здобувача.

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

Дисертація написана діловою українською мовою з науковим стилем викладення її змісту, характеризується цілісністю, смисловою завершеністю, логічною послідовністю розглянутих питань, точністю використання спеціальної термінології, чіткістю, ясністю та об'єктивністю викладення матеріалів дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень у системі «StrikePlagiarism». За результатами перевірки, виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та встановлено, що дисертаційна робота Івашківа Ярослава Корнелійовича на тему: «Управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства» відповідає принципам **академічної доброчесності**.

Зауваження до роботи та її дискусійні положення

До недоліків та зауважень дискусійного характеру слід віднести таке:

1. Виходячи із сучасних викликів розвитку бізнесу, у Розділі 1 доцільно було б конкретизувати сутність поняття «інноваційна активність», його еволюцію у розрізі таких сучасних безпекових викликів як військових, екологічних, цифрових та продовольчих.

2. У роботі при визначення складових концептуальної моделі управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємств включає засади сталого підприємництва із врахуванням системи ощадливого виробництва, а також охоплює перспективні напрями розбудови інноваційних підприємницьких екосистем на основі розвитку екосистеми стартапів та механізму міжсуб'єктної взаємодії в системі «бізнес-інноваційний парк». Виходячи із важливості розвитку екосистеми стартапів для посилення інноваційної активності підприємств доцільним було б також розглянути міжнародні практики розвитку екосистеми стартапів.

3. Для здійснення цифровізації на усіх рівнях функціонування підприємства у роботі запропоновано реалізувати створення «Центру цифровізації», який здійснює управлінсько-організаційні процеси впровадження та використання цифрових технологій, що дозволить удосконалити управління розвитком бізнесу та підвищити ефективність прийняття управлінських рішень. Для підсилення ролі функціонування таких центрів доцільно було б виокремити аспект використання штучного інтелекту.

4. У роботі запропоновано заходи для покращення управління розвитком бізнесу на основі впровадження інновацій системи ощадливого виробництва. При формуванні таких заходів доцільно було б також врахувати вплив закономірностей функціонування вуглецевих ринків на впровадження інновацій системи ощадливого виробництва.

5. У роботі проведено факторний аналіз впливу інноваційної активності підприємства на ефективність управління розвитком бізнесу. Для посилення інноваційної активності особливе значення має формування людського капіталу. З огляду на це, доцільно було б у роботі виокремити питання взаємозв'язку формування людського капіталу в умовах військових ризиків з посиленням інноваційної активності підприємства.

Слід зазначити, що вказані зауваження мають уточнюючий характер та не занижують позитивної оцінки дисертаційної роботи Івашківа Ярослава Корнелійовича.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Івашківа Ярослава Корнелійовича на тему: «Управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на актуальну тему щодо удосконалення управління розвитком бізнесу. За своїм змістом відповідає спеціальності 073 – Менеджмент. Отримані результати та висновки мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення, роблять внесок у теорію та практику посилення інноваційної активності підприємства.

За науковим рівнем, якістю теоретичних та практичних розробок, структурою, стилем викладення матеріалу дисертація на тему: «Управління розвитком бізнесу в процесі посилення інноваційної активності підприємства» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Івашків Ярослав Корнелійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – Управління та адміністрування, за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Рецензент:

Заступник директора навчально-наукового інституту інноватики, природокористування та інфраструктури Західноукраїнського національного університету,
доктор економічних наук

Олена БОРИСЯК

